

Prawa socjalne – realizacja przez państwo i dylematy z tym związane

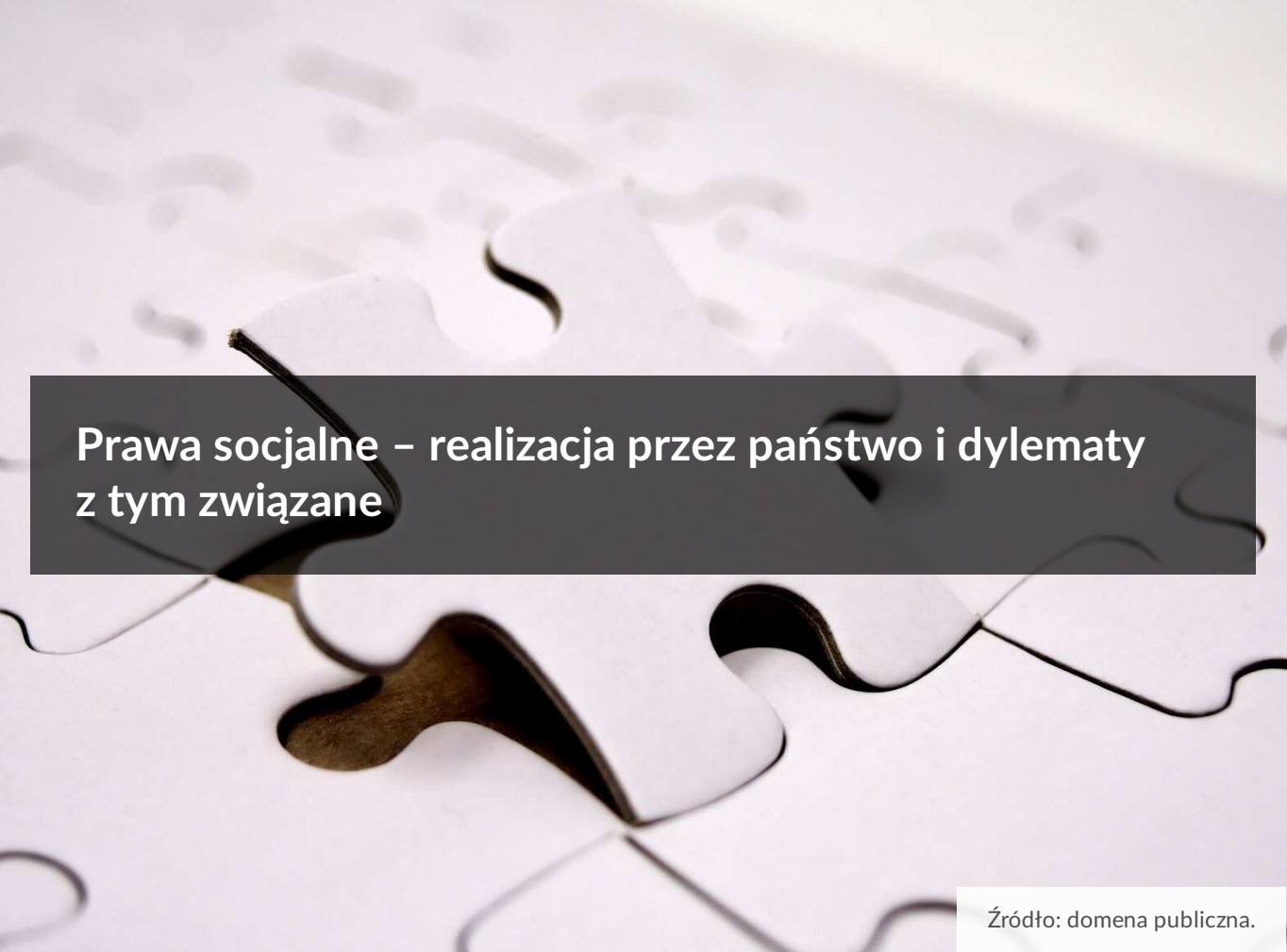
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: John Rawls, *Teoria sprawiedliwości*, Warszawa 1994, s. 416.
- Źródło: John Gray, *Po liberalizmie*, Warszawa 2001, s. 357–358.
- Źródło: Jacek Ramotowski, *Fałszywy mit deglobalizacji staje się niebezpieczny*, 4.04.2017 r., dostępny w internecie: obserwatorfinansowy.pl [dostęp 25.11.2019 r.].
- Źródło: IAR, PAP, *Ustawa budżetowa z podpisem prezydenta*, 30.03.2020 r., dostępny w internecie: polskieradio24.pl [dostęp 20.05.2020 r.].
- Źródło: *Powszechna deklaracja praw człowieka*, dostępny w internecie: pl.wikisource.org [dostęp 20.04.2020 r.].

Prawa socjalne – realizacja przez państwo i dylematy z tym związane

Źródło: domena publiczna.

Spór o politykę socjalną państwa jest jednym z najważniejszych elementów debat, jakie się toczą obecnie we współczesnym świecie. Uczestnicy dyskusji posługują się argumentami ideologicznymi, ekonomicznymi i politycznymi. Istotną kategorią tego sporu są prawa socjalne. I choć od kilkudziesięciu lat istnieje zgoda głównych sił politycznych co do tego, że należy je respektować, to przedmiotem kontrowersji wciąż pozostaje zakres takich praw. Dodatkowym problemem są wyzwania, jakie polityce socjalnej przyniosły globalizacja i powstanie światowych rynków finansowych. Za ich sprawą swoboda kształtowania przez państwo własnej polityki socjalnej znacznie się zmniejszyła, co nieraz prowadzi do konieczności podejmowania trudnych decyzji politycznych.

Twoje cele

- Sporządzisz i przeanalizujesz listę podstawowych praw socjalnych.
- Wyjaśnisz genezę polityki socjalnej państwa.
- Ocenisz problemy, na które natrafia realizacja praw socjalnych przez państwo.

Przeczytaj

Geneza praw socjalnych

Prawa socjalne należą do **praw człowieka drugiej generacji**. Ich koncepcja upowszechniła się w XIX i XX wieku, na skutek powstania kapitalizmu oraz społecznych problemów, jakie ten system wytworzył. Szybki rozwój gospodarki opartej na przemyśle wiązał się z powstaniem ogromnych nierówności społecznych oraz pauperyzacją robotników. Prowadziło to dodatkowo do radykalizacji coraz większych grup ludności i upowszechnienia się nastrojów rewolucyjnych.

Portret Ottona von Bismarcka namalowany przez Franza von Lenbacha, 1879.

Źródło: domena publiczna.

Aby zahamować to zjawisko, władze różnych państw zaczęły wcielać w życie pierwsze programy socjalne. Konserwatywny kanclerz Niemiec, **Otto von Bismarck**, w latach 1883–1889 wprowadził szerokie i gwarantowane przez państwo ubezpieczenia dla robotników – zdrowotne, wypadkowe, rentowe i emerytalne. Z inicjatywy liberalnego premiera Wielkiej Brytanii **Herberta Asquitha** w 1909 roku przyjęty został tzw. budżet ludowy, przewidujący znaczne wsparcie socjalne dla osób utrzymujących się z pracy, finansowane z opodatkowania ziemi oraz majątków najbogatszych mieszkańców kraju. Stopniowo kolejne państwa zaczęły otwierać system edukacji i opieki zdrowotnej dla osób pochodzących z biednych rodzin.

Zastanów się, z jakich pobudek ideowych konserwatyści oraz liberałowie wprowadzali w swoich krajach programy socjalne.

Powyższe działania były po części reakcją na pojawienie się w II połowie XIX wieku ruchów socjalistycznych. Za sprawą ich aktywności regulacje socjalne uzyskały szczególny wymiar. Zwolennicy takich rozwiązań coraz częściej mówili o nich nie tylko w kontekście polityki państwa, ale jako o **niezbymalnych prawach człowieka**. Utrzymywali, że liberalny katalog

uprawnień – z prawem do życia i prawem do wolności – należy uzupełnić o nowe prawa, takie jak:

- prawo do pracy;
- prawo do wypoczynku;
- prawo do edukacji;
- prawo do ochrony zdrowia;
- prawo do mieszkania;
- prawo do zabezpieczenia socjalnego.

Prawa socjalne w dokumentach międzynarodowych

Idea socjalnych praw człowieka w XX wieku weszła na stałe do programów politycznych wielu partii, zwłaszcza lewicowych. Po II wojnie światowej ich realizacja przez władze publiczne stała się standardem we wszystkich krajach europejskich – zarówno w komunistycznych, jak i zachodnich *welfare states*. Prawa te włączano do konstytucji państw; stały się one również przedmiotem regulacji międzynarodowych.

Eleanor Roosevelt z Powszechną deklaracją praw człowieka.

Źródło: FDR Presidential Library & Museum, licencja: CC BY 2.0.

W art. 25 Powszechnej deklaracji praw człowieka z 1948 roku czytamy:

“ Powszechna deklaracja praw człowieka

Art. 25. Każdy człowiek ma prawo do stopy życiowej zapewniającej zdrowie i dobrobyt jego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i konieczne świadczenia socjalne, oraz prawo do ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia w inny sposób od niego niezależny.

Źródło: *Powszechna deklaracja praw człowieka*, dostępny w internecie: pl.wikisource.org [dostęp 20.04.2020 r.].

Deklaracja ma charakter jedynie apelu, natomiast konkretyzację zawartych w niej praw socjalnych możemy odnaleźć w innym dokumencie powstałym z inicjatywy ONZ – **Międzynarodowym pakcie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych** z 1966 roku. Jest on już prawnie wiążący dla państw, które go ratyfikowały (Polska zrobiła to w 1977 roku). Pakt ten nakłada na rządy zobowiązanie do podjęcia działań „w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie wszelkimi odpowiednimi sposobami, włączając to w szczególności podjęcie kroków ustawodawczych”. Do wymienionych w tym dokumencie praw zaliczane są m.in. prawo do tworzenia związków zawodowych (w tym prawo do strajku), prawo do nauki, prawo do zabezpieczenia społecznego czy prawo do udziału w życiu kulturalnym.

Zastanów się, dlaczego międzynarodowe konwencje poświęcone prawom socjalnym upowszechniły się po II wojnie światowej.

Poza dokumentami międzynarodowymi o zasięgu globalnym, szeroki katalog państw socjalnych gwarantowany jest także przez konwencje zawarte z inicjatywy Rady Europy. Jest to przede wszystkim **Europejska Karta Społeczna** z 1961 roku, którą uzupełniają cztery inne dokumenty:

- Europejska konwencja o pomocy społecznej i medycznej (1953);
- Europejski kodeks zabezpieczenia społecznego (1964);
- Europejska konwencja o zabezpieczeniu społecznym (1972);
- Europejska konwencja o statusie prawnym pracowników migrujących (1977).

Dylematy polityki socjalnej

Rozbudowana aktywność socjalna państw często pomagała wielu grupom społecznym wyjść z biedy oraz urealniała równość szans. Sprawilo to, że korzystanie z praw człowieka i zdobyczy cywilizacji stało się udziałem ludzi w niewystępującej dotąd skali. Sprzyjało to

stabilności społecznej i politycznej, a także służyło utrwaleniu ustroju demokratycznego. Trzy dekady powojenne w Europie Zachodniej to okres szybko rosnącego dobrobytu w warunkach bezpieczeństwa socjalnego i rozbudowanych usług publicznych (szkoły, szpitale, ubezpieczenia społeczne).

Polityka socjalna rządów wiąże się jednak również z pewnymi problemami. Wymaga przede wszystkim wysokich obciążeń podatkowych, a nadmierny fiskalizm państwa może negatywnie wpływać na jego rozwój ekonomiczny. W latach 70. XX wieku władze wielu krajów stanęły w obliczu dramatycznego wyboru: czy należy realizować – tak jak dotychczas – prawa socjalne w sytuacji, gdy może to obniżyć konkurencyjność całej gospodarki?

Zastanów się, dlaczego powyższy dylemat pojawił się właśnie w latach 70. XX wieku.

Ten dylemat jest szczególnie istotny w epoce [globalizacji](#) – w warunkach [swobody przepływu kapitału](#), bowiem światowe rynki finansowe uzyskały ogromny wpływ na politykę ekonomiczną rządów. W ostatnich 30 latach działające pod ich presją władze różnych państw były zmuszone do deregulacji gospodarek i ograniczenia świadczeń socjalnych dla swoich obywateli.

Dodatkowym czynnikiem, który przemawia przeciwko rozbudowanej polityce socjalnej, jest jej – występujący niekiedy – negatywny wpływ na zachowania ludzi. Zdarza się, że gwarantowane przez państwo bezpieczeństwo socjalne zniechęca odbiorców świadczeń do aktywności i podejmowania własnej inicjatywy, a sprzyja ich postawom roszczeniowym. W rezultacie niewłaściwie realizowana przez państwo polityka pomocy może utrwalać swoistą [kulturę biedy](#), z charakterystycznym dla niej biernym oczekiwaniem, że to państwo będzie rozwiązywało wszystkie problemy.

Realizacja przez państwo praw socjalnych napotyka na jeszcze inną przeszkodę. Taka polityka zawsze bowiem opiera się na zasadzie społecznego solidaryzmu – wsparcie socjalne jest w istocie [redystrybucją dochodów](#) w ramach społeczeństwa. Jednak ostatnie dziesięciolecie to okres głębokich zmian kulturowych i demograficznych w bogatych państwach europejskich. Społeczeństwa stają się coraz bardziej zindywidualizowane oraz – w wyniku migracji – wielokulturowe. Stwarza to co prawda szansę na rozwój tolerancji i wolności, jednak oznacza również postępujący zanik poczucia przynależności do jednej wspólnoty. W takich warunkach coraz trudniej jest przekonać wyborców do akceptacji polityki socjalnej, która wymaga od państwa redystrybucji dochodu.

Słownik

druga generacja praw człowieka

idea praw człowieka, która pojawiła się w XIX wieku, obejmująca prawa socjalne i ekonomiczne, np. prawo do pracy, prawo do edukacji czy prawo do ochrony zdrowia

globalizacja

proces stopniowego zanikania granic we współczesnym świecie, który pozwala na coraz większą swobodę w handlu międzynarodowym, w przepływie kapitału finansowego oraz w przemieszczaniu się ludzi i idei

kultura biedy

zjawisko polegające na powstaniu powielanych z pokolenia na pokolenie wzorców życiowych społeczności żyjących w ubóstwie; charakteryzują się one m.in. postawami roszczeniowymi, zamieszkaniem w biednych dzielnicach czy brakiem wyższych aspiracji

redystrybucja dochodów

wtórny podział przez państwo wytworzonych w danej gospodarce dochodów, uwzględniający cele polityki gospodarczej i socjalnej (np. transfer dochodów od grup bogatszych do biedniejszych)

swoboda przepływu kapitału

możliwość transferowania kapitału finansowego z jednego kraju do drugiego, będąca skutkiem możliwości technologicznych oraz zniesienia barier prawnych

welfare state

inaczej „państwo dobrobytu”; formuła państwa opierającego się na rozbudowanej polityce socjalnej oraz demokracji; rozpowszechniła się w Europie Zachodniej oraz w krajach nordyckich po II wojnie światowej

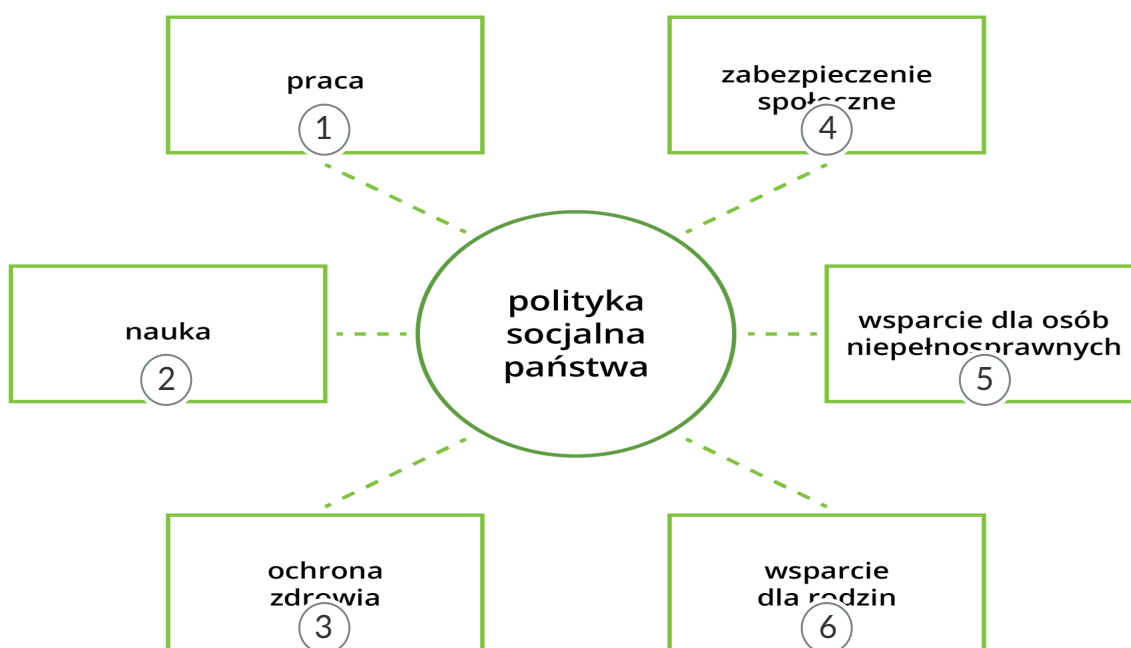

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem przedstawiającym zasady polityki socjalnej państwa w świetle Konstytucji RP z 1997 r. i wykonaj ćwiczenie.

Polityka socjalna państwa w świetle polskiej konstytucji

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Podaj, przykład praktycznego działania państwa w odniesieniu do każdego z wymienionych obszarów polityki socjalnej państwa w świetle Konstytucji RP z 1997 r.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Spośród niżej wymienionych praw człowieka wskaż te, które nie mają charakteru praw socjalnych.

prawo do własności.

prawo do pracy

prawo do życia

prawo do nauki

prawo do wolności

Ćwiczenie 2

Wskaż, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Idea praw socjalnych pojawiła się po raz pierwszy w czasie rewolucji w Anglii w 1688 roku.	☐	☐
Prawa socjalne należą do praw człowieka trzeciej generacji.	☐	☐
Część <i>Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka</i> z 1948 roku poświęcona jest prawom socjalnym.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Uporządkuj doktryny polityczne od góry do dołu według stopnia w jakim akceptują realizowanie przez państwo praw socjalnych (od najbardziej, do najmniej akceptujących).

chadecja

liberalizm

konserwatyzm

socjaldemokracja

libertarianizm

Ćwiczenie 4

Dokończ zdanie.

Polska konstytucja gwarantuje...

prawo do ochrony zdrowia oraz prawo do zabezpieczenia społecznego.

prawo do zasiłku dla bezrobotnych oraz prawo do nauki.

prawo do pracy i prawo do edukacji.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

((IAR, PAP

Ustawa budżetowa z podpisem prezydenta

W budżecie państwa limit wydatków ustalono na kwotę 435.340.000 tys. zł. Wysokość dochodów prognozowana jest na 435.340.000 tys. zł. Prognozuje się, że dochody podatkowe budżetu państwa wyniosą 390.038.733 tys. zł, w tym: 196.500.500 tys. zł – z podatku od towarów i usług, 75.083.000 tys. zł – z podatku akcyzowego, 2.660.000 tys. zł – z podatku od gier, 42.000.000 tys. zł – z podatku dochodowego od osób prawnych, 66.555.000 tys. zł – z podatku dochodowego od osób fizycznych, 1.700.000 tys. zł – z podatku od wydobycia niektórych kopalin, 4.878.000 tys. zł – z podatku od niektórych instytucji finansowych oraz 662.733 tys. zł z podatku od sprzedaży detalicznej. (...)

Limit wydatków przewidziany w ustawie budżetowej na rok 2020 uwzględnia m.in.: finansowanie programu „Rodzina 500+” finansowanie ze środków Funduszu Solidarnościowego świadczenia uzupełniającego dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji, dodatkowego świadczenia pieniężnego dla emerytów i rencistów (tzw. trzynastki) oraz renty socjalnej, realizację świadczeń rodzinnych zakładającą podwyższenie wysokości zasiłku pielęgnacyjnego oraz kwoty świadczenia pielęgnacyjnego, wypłatę jednorazowego świadczenia w wysokości 4.000 zł zgodnie z ustawą o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, wypłatę uzupełniającego świadczenia rodzicielskiego dla osób, które wychowały co najmniej 4 dzieci, realizację rządowego programu „Dobry start”, wzrost wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej w związku z przyjęciem średniorocznego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń na poziomie 106%,

waloryzację świadczeń emerytalno-rentowych od 1 marca 2020 r. wskaźnikiem waloryzacji na poziomie 103,26%, zwiększenie limitu wydatków na obronę narodową.

Źródło: IAR, PAP, *Ustawa budżetowa z podpisem prezydenta*, 30.03.2020 r., dostępny w internecie: polskieradio24.pl [dostęp 20.05.2020 r.].

Wyjaśnij, jaką rolę może odgrywać polityka podatkowa w polityce socjalnej państwa.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((John Rawls

Teoria sprawiedliwości

Wszelkie pierwotne dobra społeczne – wolność i szanse, dochód i bogactwo, a także to, co stanowi podstawy poczucia własnej wartości – mają być rozdzielane równo, chyba że nierówna dystrybucja któregośkolwiek z tych dóbr bądź wszystkich jest z korzyścią dla najmniej uprzywilejowanych.

Źródło: John Rawls, *Teoria sprawiedliwości*, Warszawa 1994, s. 416.

Rozstrzygnij, czy autor dopuszczał realizację przez państwo praw socjalnych. Uzasadnij swoją opinię.

Rozstrzygnięcie

Uzasadnienie:

Zapoznaj się z tekstami źródłowymi i wykonaj zadanie.

Źródło I

((John Gray

Po liberalizmie

Do głównych celów i strategii politycznych socjaldemokracji należało wyrównywanie dochodów i bogactwa poprzez podatki redystrybucyjne i politykę świadczeń socjalnych, oraz polityka makroekonomiczna, której jawnie wytyczonym celem było wykorzystywanie wzrostu gospodarczego do zapewnienia pełnego zatrudnienia, a także obrona państwa opiekuńczego od „kołyski po grób” jako społecznego ucieleśnienia praw obywateli i wspieranie silnych organizacji pracowniczych jako głównych sił gwarantujących ochronę obywateli jako pracowników. Nasza obecna – i przewidywalna – sytuacja jest tej natury, że ekonomiczny program socjaldemokracji – a przede wszystkim dążenie do pełnego zatrudnienia poprzez stymulowanie inwestycji za pośrednictwem polityki deficytu budżetowego - nie da się utrzymać. Poroniona polityka prorozwojowa Mitteranda we wczesnych latach osiemdziesiątych oraz całkowity upadek modelu szwedzkiego we wczesnych latach dziewięćdziesiątych wskazują, że siła międzynarodowych rynków walutowych i rynków papierów wartościowych wystarcza dziś do uniemożliwienia jakimkolwiek suwerennemu państwu narodowemu prowadzenia tego rodzaju ekspansjonistycznej polityki. W kategoriach teorii ekonomicznej nie jest to nic nowego. Zarówno Kalecki, jak i Keynes dostrzegali, że międzynarodowa mobilność kapitału podcina korzenie polityki pełnego zatrudnienia.

((Jacek Ramotowski

Fałszywy mit deglobalizacji staje się niebezpieczny

Profesor z Uniwersytetu Harvarda Dani Rodrik jeszcze w latach 90. XX wieku stwierdził, że niemożliwe jest równoczesne osiągnięcie pełnej liberalizacji światowych rynków, utrzymanie suwerenności narodowej oraz demokracji. To „Paradoks globalizacji”, jak brzmi tytuł jego książki, albo „globalizacyjny trylemat”. Wybierając dwie wartości z tej trójcy, musimy zrezygnować z trzeciej. Jeśli wybór padnie na pełną globalizację gospodarczą, bez żadnych barier w wolnym handlu i dla przepływów (i odpływów) kapitału, musimy poświęcić albo suwerenność państwa narodowego, albo demokrację. Poświęcenie suwerenności może ocalić demokrację, a poświęcenie demokracji oznacza wyłonienie się autorytarnych systemów, które kooperują ze sobą, szanując wspólne reguły gry na globalnym rynku.

Źródło: Jacek Ramotowski, *Fałszywy mit deglobalizacji staje się niebezpieczny*, 4.04.2017 r., dostępny w internecie: obserwatorfinansowy.pl [dostęp 25.11.2019 r.].

Wskaż, która z sytuacji, w świetle wyводу prof. Daniego Rodrika, najmniej sprzyja gwarancjom socjalnym obywateli.

globalizacja gospodarcza i suwerenność państwa narodowego

bariery w wolnym handlu i suwerenność państwa narodowego

globalizacja gospodarcza i demokracja

bariery w wolnym handlu i demokracja

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z wykresem, a następnie wykonaj zamieszczone pod nim polecenie.

Wydatki sektora finansów publicznych w 2015 r. jako proc. PKB

państwo : Francja

ogólne_usługi_publiczne : 6.3

obronność : 1.8

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.6

sprawy_gospodarcze : 5.7

ochrona_środowiska : 1

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 1.1

zdrowie : 8.2

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.3

edukacja : 5.5

zabezpieczenie_społeczne : 24.6

państwo : Finlandia

ogólne_usługi_publiczne : 8.5

obronność : 1.3

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.2

sprawy_gospodarcze : 4.8

ochrona_środowiska : 0.2

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.4

zdrowie : 7.2

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.5

edukacja : 6.2

zabezpieczenie_społeczne : 25.6

państwo : Grecja

ogólne_usługi_publiczne : 9.9

obronność : 2.7

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 2.1

sprawy_gospodarcze : 8.9

ochrona_środowiska : 1.5

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.2

zdrowie : 4.5

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 0.7

edukacja : 4.3

zabezpieczenie_społeczne : 20.5

państwo : Dania

ogólne_usługi_publiczne : 7.4

ogólne_usługi_publiczne : 7.4
obronność : 1.1
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 1
sprawy_gospodarcze : 3.7
ochrona_środowiska : 0.4
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 0.2
zdrowie : 8.6
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.8
edukacja : 7
zabezpieczenie_społeczne : 23.6
państwo : Belgia
ogólne_usługi_publiczne : 8.1
obronność : 0.8
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 1.8
sprawy_gospodarcze : 6.5
ochrona_środowiska : 0.9
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 0.3
zdrowie : 7.7
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.2
edukacja : 6.4
zabezpieczenie_społeczne : 20.2
państwo : Austria
ogólne_usługi_publiczne : 6.9
obronność : 0.6
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 1.4
sprawy_gospodarcze : 6.2
ochrona_środowiska : 0.4
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 0.4
zdrowie : 8
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.2
edukacja : 5
zabezpieczenie_społeczne : 21.7
państwo : Włochy
ogólne_usługi_publiczne : 8.4
obronność : 1.2
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 1.9
sprawy_gospodarcze : 4.1
ochrona_środowiska : 1
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 0.6
zdrowie : 7.1
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 0.7
edukacja : 4
zabezpieczenie_społeczne : 21.5

zabezpieczenie_społeczne : 21.9

państwo : Szwecja

ogólne_usługi_publiczne : 7.1

obronność : 1.1

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.3

sprawy_gospodarcze : 4.2

ochrona_środowiska : 0.3

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.7

zdrowie : 6.9

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.1

edukacja : 6.5

zabezpieczenie_społeczne : 20.9

państwo : Węgry

ogólne_usługi_publiczne : 8.9

obronność : 0.5

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 2.1

sprawy_gospodarcze : 8.6

ochrona_środowiska : 1.2

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 1.1

zdrowie : 5.3

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 2.1

edukacja : 5.2

zabezpieczenie_społeczne : 15

państwo : Norwegia

ogólne_usługi_publiczne : 4.7

obronność : 1.5

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.1

sprawy_gospodarcze : 5.1

ochrona_środowiska : 0.9

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.8

zdrowie : 8.4

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.5

edukacja : 5.5

zabezpieczenie_społeczne : 19.4

państwo : Strefa euro

ogólne_usługi_publiczne : 6.6

obronność : 1.2

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.7

sprawy_gospodarcze : 4.5

ochrona_środowiska : 0.8

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.6

zdrowie : 7.2

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.1

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.1

edukacja : 4.7

zabezpieczenie_społeczne : 20.1

państwo : Portugalia

ogólne_usługi_publiczne : 8.1

obronność : 1.1

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 2.1

sprawy_gospodarcze : 5.1

ochrona_środowiska : 0.4

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.5

zdrowie : 6.2

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 0.8

edukacja : 6

zabezpieczenie_społeczne : 18.3

państwo : Słowenia

ogólne_usługi_publiczne : 6.5

obronność : 0.8

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.6

sprawy_gospodarcze : 6

ochrona_środowiska : 1

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.6

zdrowie : 6.7

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.6

edukacja : 5.6

zabezpieczenie_społeczne : 17.4

państwo : UE

ogólne_usługi_publiczne : 6.2

obronność : 1.4

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.8

sprawy_gospodarcze : 4.3

ochrona_środowiska : 0.8

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.6

zdrowie : 7.2

rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1

edukacja : 4.9

zabezpieczenie_społeczne : 19.2

państwo : Chorwacja

ogólne_usługi_publiczne : 9.1

obronność : 1.3

porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 2.2

sprawy_gospodarcze : 5

ochrona_środowiska : 0.5

gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.8

zdrowie : 6.6
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.5
edukacja : 4.7
zabezpieczenie_społeczne : 15.1
państwo : Słowacja
ogólne_usługi_publiczne : 6.5
obronność : 1.1
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 2.4
sprawy_gospodarcze : 6.3
ochrona_środowiska : 1
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.8
zdrowie : 7.2
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1
edukacja : 4.2
zabezpieczenie_społeczne : 15
państwo : Holandia
ogólne_usługi_publiczne : 5
obronność : 1.1
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.8
sprawy_gospodarcze : 4
ochrona_środowiska : 1.4
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.3
zdrowie : 8
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.4
edukacja : 5.4
zabezpieczenie_społeczne : 16.6
państwo : Niemcy
ogólne_usługi_publiczne : 5.9
obronność : 1
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.6
sprawy_gospodarcze : 3.1
ochrona_środowiska : 0.6
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.4
zdrowie : 7.2
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1
edukacja : 4.2
zabezpieczenie_społeczne : 19
państwo : Hiszpania
ogólne_usługi_publiczne : 6.5
obronność : 1
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 2
sprawy_gospodarcze : 4.4

ochrona_środowiska : 0.9
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.5
zdrowie : 6.2
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.1
edukacja : 4.1
zabezpieczenie_społeczne : 17.1
państwo : Islandia
ogólne_usługi_publiczne : 7.7
obronność : 1.5
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 5
sprawy_gospodarcze : 0.6
ochrona_środowiska : 0.5
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 7.4
zdrowie : 3
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 2
edukacja : 7.5
zabezpieczenie_społeczne : 9.5
państwo : Wielka Brytania
ogólne_usługi_publiczne : 4.5
obronność : 2.1
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 2
sprawy_gospodarcze : 3.1
ochrona_środowiska : 0.8
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.5
zdrowie : 7.6
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 0.7
edukacja : 5.1
zabezpieczenie_społeczne : 16.4
państwo : Luksemburg
ogólne_usługi_publiczne : 4.4
obronność : 0.3
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1
sprawy_gospodarcze : 5
ochrona_środowiska : 1.1
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.5
zdrowie : 4.6
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 1.2
edukacja : 5.2
zabezpieczenie_społeczne : 18.9
państwo : Czechy
ogólne_usługi_publiczne : 4.3
obronność : 0.9

porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 1.8
sprawy_gospodarcze : 6.6
ochrona_środowiska : 1.1
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 0.7
zdrowie : 7.6
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.3
edukacja : 4.9
zabezpieczenie_społeczne : 12.7
państwo : Polska
ogólne_usługi_publiczne : 4.9
obronność : 1.6
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 2.2
sprawy_gospodarcze : 4.6
ochrona_środowiska : 0.6
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 0.7
zdrowie : 4.7
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.1
edukacja : 5.2
zabezpieczenie_społeczne : 15.9
państwo : Malta
ogólne_usługi_publiczne : 6.8
obronność : 0.8
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 1.2
sprawy_gospodarcze : 5.1
ochrona_środowiska : 2
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 0.4
zdrowie : 5.8
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.2
edukacja : 5.5
zabezpieczenie_społeczne : 12.4
państwo : Bułgaria
ogólne_usługi_publiczne : 3.2
obronność : 1.4
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 2.8
sprawy_gospodarcze : 6.1
ochrona_środowiska : 0.8
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 2.1
zdrowie : 5.5
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.7
edukacja : 4
zabezpieczenie_społeczne : 13.3
państwo : Estonia

ogólne_usługi_publiczne : 4.3
obronność : 1.9
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 1.8
sprawy_gospodarcze : 4.8
ochrona_środowiska : 0.7
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 0.4
zdrowie : 5.5
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 2
edukacja : 6.1
zabezpieczenie_społeczne : 12.9
państwo : Cypr
ogólne_usługi_publiczne : 10.2
obronność : 1.4
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 1.7
sprawy_gospodarcze : 3.5
ochrona_środowiska : 0.4
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 1.8
zdrowie : 2.6
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 0.9
edukacja : 5.7
zabezpieczenie_społeczne : 12
państwo : Łotwa
ogólne_usługi_publiczne : 5.2
obronność : 1
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 2
sprawy_gospodarcze : 4.2
ochrona_środowiska : 0.7
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 1
zdrowie : 3.8
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.6
edukacja : 6
zabezpieczenie_społeczne : 11.5
państwo : Rumunia
ogólne_usługi_publiczne : 4.8
obronność : 1
porządek_i bezpieczeństwo_publiczne : 2.3
sprawy_gospodarcze : 5.3
ochrona_środowiska : 1
gospodarka_mieszkaniowa_i komunalna : 1.4
zdrowie : 4.2
rekreacja_oraz_kultura_i religia : 1.2
edukacja : 3.1

zabezpieczenie_społeczne : 11.5
państwo : Litwa
ogólne_usługi_publiczne : 4.4
obronność : 1.3
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.6
sprawy_gospodarcze : 3.6
ochrona_środowiska : 0.5
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.3
zdrowie : 5.8
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 0.9
edukacja : 5.4
zabezpieczenie_społeczne : 11.1
państwo : Szwajcaria
ogólne_usługi_publiczne : 4.3
obronność : 0.9
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.7
sprawy_gospodarcze : 3.7
ochrona_środowiska : 0.7
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.2
zdrowie : 2.2
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 0.8
edukacja : 5.8
zabezpieczenie_społeczne : 13.5
państwo : Irlandia
ogólne_usługi_publiczne : 4.1
obronność : 0.4
porządek_i_bezpieczeństwo_publiczne : 1.1
sprawy_gospodarcze : 3.4
ochrona_środowiska : 0.4
gospodarka_mieszkaniowa_i_komunalna : 0.6
zdrowie : 5.7
rekreacja_oraz_kultura_i_religia : 0.6
edukacja : 3.7
zabezpieczenie_społeczne : 9.6

Oprac. na podst.: *Socjal w Europie. Ranking najbardziej opiekuńczych państw w UE*, forsal.pl, 7.03.2017
[online, dostęp: 28.05.2020].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zaznacz na mapie odpowiednie kraje.

- dwa kraje Unii Europejskiej o najniższym udziale wydatków na zabezpieczenie społeczne w PKB w 2015 r.
- dwa kraje Unii Europejskiej – spoza strefy euro – o największym udziale wydatków na zabezpieczenie społeczne w PKB w 2015 r.

Dla nauczyciela

Autor: Krzysztof Kowaluk

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Prawa socjalne – realizacja przez państwo i związane z tym dylematy

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

IV. Prawa człowieka i ich ochrona.

Uczeń:

- 1) wymienia „zasady ogólne” i katalog praw człowieka zapisane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) rozważa dylematy związane z prawami socjalnymi i sposobem ich realizacji przez państwo.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wymienia i klasyfikuje podstawowe prawa socjalne;
- przedstawia najważniejsze dokumenty międzynarodowe dot. praw socjalnych;
- analizuje dylematy związane z realizacją praw socjalnych.

Strategie nauczania:

- lekcja odwrócona;
- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica;
- pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Wprowadzenie do dyskusji na temat genezy praw socjalnych oraz ich współczesnych uwarunkowań.
2. Nauczyciel przedstawia temat i cele zajęć.

Faza realizacyjna

1. Przygotowania do debaty oksfordzkiej na temat: „Czy współczesne państwo powinno realizować szeroki zakres praw socjalnych?”
2. Wybór osoby prowadzącej oraz sekretarza obrad. Zwolennicy szerokich praw socjalnych siadają po jednej stronie klasy, przeciwnicy – po drugiej. Nauczyciel przypomina zasady dyskusji i poucza prowadzącego o obowiązku ich pilnowania.
3. Przebieg debaty. Głos zabierają, na zmianę, przedstawiciele jednej i drugiej frakcji.
4. Zakończenie debaty i głosowanie, którego przedmiotem jest pytanie postawione w tytule debaty.
5. Sekretarz obrad zlicza głosy, prowadzący ogłasza werdykt. Nauczyciel przedstawia swoje uwagi dotyczące zakończonej dyskusji. Prezentuje argumenty obu stron, które powinny zostać użyte w toku dyskusji. Ocenia pracę prowadzącego obrady.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie zapoznają się z grafiką „Polityka socjalna państwa w świetle polskiej konstytucji” i wykonują ćwiczenie zamieszczone pod tym materiałem.

2. Uczniowie wykonują ćwiczenia 1–3 z sekcji Sprawdź się.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują ćwiczenia 4–8 z sekcji Sprawdź się.

Materiały pomocnicze:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.

Polityka społeczna w zmieniającej się rzeczywistości, opr. zbiorowe, Katowice 2016.

Powszechna deklaracja praw człowieka.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Schemat może zostać wykorzystany przez uczniów indywidualnie lub podczas zajęć podsumowujących.